

UNIVERSITATEA „OVIDIUS” - CONSTANȚA

ȘCOALA DOCTORALĂ DE TEOLOGIE

DOMENIUL DE DOCTORAT TEOLOGIE

*Sincretismul doctrinar advent – premisă a prozelitismului  
eretic. Perspectivă misionară*

*Rezumat*

COORDONATOR:

Pr. Prof. Univ. Dr. Gheorghe ISTODOR

Student – Doctorand

Pr. Vasile Claudiu Miroș

CONSTANȚA

2018

1

# ***Sincretismul doctrinar advent–premisă a prozelitismului eretic. Perspectivă misionară***

## ***Rezumat***

### ***I. Introducere***

Misiunea Bisericii a devenit esențială pentru viitorul acesteia, este foarte important ca atenția membrilor Bisericii să fie direcționată în acest sens, deoarece pe acest tărâm ne afirmăm cum suntem cu adevărat, vii sau anesteziați. Dacă suntem vii sau anesteziați este o problemă și o întrebare de a cărei răspuns poate depinde întregul demers misionar viitor al Bisericii, pentru că aceasta trebuie să răspundă prompt provocărilor contemporane din societatea românească.

Proliferarea sectelor advente reprezintă o parte a cadrului actual în care se desfășoară misiunea Bisericii, doctrinele lor schimbând sensul creației, a eshatologiei, a universului, a omului și a Bisericii. Prozelitismul îl face pe om să devină o entitate fără identitate, doar o consecință a evoluției iraționale a universului, iar Biserica ortodoxă încetând a mai fi „laos to teon”, adică poporul lui Dumnezeu, omul postmodern fiind îndemnat să îmbrace alte forme de pseudo-religioase care doresc a se identifica ele însele ca popor a lui Dumnezeu.

În acest context considerăm necesară o astfel de lucrare care vine în ajutorul Bisericii pentru a identifica reperele misionare esențiale în societatea românească contemporană. Este nevoie ca Biserica să conștientizeze astăzi că misiunea ei se desfășoară într-un context destul de ostil, în care produsul globalizării a îmbrăcat forme îngrijorătoare dând naștere unei culturi nocive pentru viața creștinului, această cultură vrând să se impună ca o alternativă. Astfel, propovăduirea Evangheliei trebuie să respecte libertatea poporului de a exprima adevărul în propriul lui fel „însă rămânând (Evanghelia) izvorul unic al concepției fundamentale culturale. Propovăduirea Evangheliei, dincolo de necesitatea ei în contextul cultural și social actual, trebuie să țină cont de anumite tipare și să manifeste un anume discernământ, ținând cont de realitățile contemporane. În acest fel, prin propovăduirea Evangheliei, Biserica poate să vegheze la păstrarea integrității concepției fundamentale existențiale din Evanghelia lui Hristos, în fața noilor forme și manifestări culturale.

Pluralismul pseudo-religios acreditează ideea că alternativa pseudo-religioasă la adresa adevăratei religiozități revelate este de aceeași valoare morală și doctrinară, ceea ce este fals și periculos pentru că alternativa la adevărata religiozitate este falsa religiozitate. Pluralismul pseudo-religios trebuie analizat în cadrul procesului de degenerare a creștinismului și a Bisericii, care începe să capete forma societății desacralizate seculare. Cum în cadrul acesteia, diversitatea – culturală, economică, politică – este din caracteristicile esențiale, tot așa Biserica cu chipul secular al lumii trebuie să accepte și să promoveze diversitatea și pluralismul pseudo-religios.

Secularizarea a însemnat o depreciere drastică a sentimentului religios, o accentuată descreștinare, laicizare, desacralizare, emancipare de sub tutela Bisericii și marginalizare a acesteia, a însemnat un refuz al lui Dumnezeu și a descoperirii Sale făcute omului, secularizarea constituind un fenomen antireligios, care a luat chipul ateismului militant în regimurile totalitare sau care se insinuează lent, non-violent sau non- conflictual în societățile democratice. Secularizarea îl izolează pe om în imanență, refuzându-i orice raport cu o transcendență iubitoare și deschisă relației, model al relațiilor interumane; până la urmă înseamnă falimentul persoanei umane, care aduce cu sine pierderea sensului existenței, vidul spiritual, angoasa existențială, *spleen*-ul modern și în cele din urmă eșecul existențial

Unul din efectele nocive ale secularizării a fost **desacralizarea** omului contemporan. Există foarte multe cauze ale desacralizării, însă unele dintre ele izvorăsc chir din interiorul Bisericii. Un rol important în procesul de desacralizare l-au avut comportamentele și atitudinile inadecvate ale clerului, cel mai recent exemplu fiind scandalurile sexuale în care au fost implicați preoți și chiar un episcop al Bisericii Ortodoxe Române. De asemenea, patimile pe care un preot le are, mândria, lăcomia, zgârcenia, slaba pregătire din punct de vedere teologic dar și laic au îndepărtat pe credincioși de Biserică și de aici renunțarea de a se împărtăși cu Sfintele Taine. Este foarte adevărat că mulți reprezentanți ai Bisericii sunt exemple drept de urmat, însă, din păcate, mass-media de cele mai multe ori nu promovează astfel de personalități.

Decreștinarea manifestată pregnant în post-modernism se manifestă în slăbirea vieții religioase a unei părți semnificative a credincioșilor practicanți până nu de mult. Acest lucru constă în participarea din ce în ce mai rar la Sfânta Liturghie și lipsa împărtășirii cu Sfintele Taine.

O altă formă a procesului secularizării este apariția **indiferentismul religios**. În ultimii ani asistăm și la un indiferentism social demonstrat prin slaba participare la procesul electoral de la diferite nivele. Un indiferentism al tinerei generații față de propriul său parcurs de formare educativă.

În țara noastră, prozelitismul advent s-a intensificat după anii '90 câștigând foarte mulți adepți din rândul creștinilor ortodocși nepracticanți și care erau lipsiți de o educație religioasă autentică și corectă. De asemenea, păturile sărace au fost grav afectate de prozelitism din cauza faptului că „predica” adventă era obligatoriu însoțită de ajutoare sociale și sprijin material al celor care aveau intenția de a se „boteza”.

Toate acestea au făcut ca învățăturile eretice advente să se răspândească cu o viteză amețitoare și, mai grav, ca omul contemporan care are o educație religioasă creștină precară să creadă ereziile sectare și să se despartă de Biserica cea instituită de Mântuitorul Hristos în favoare sectelor advente care au caracter eminamente uman.

## ***II. Mișcări advente contemporane. Repere istorice și particularități doctrinare***

Adventismul a luat naștere într-un context istoric, ideologic și religios dominat de raționalism, deism și ideile revoluției franceze. Originile mișcării adventiste sunt legate de *mișcarea milerită* care s-a dezvoltat în America în anii 1830, în contextul mării revigorări a așteptărilor apocaliptice care caracterizaseră *A doua deșteptare religioasă (The Second Great Awakening)*.

Advențiștii nu par să joace un rol important în imaginarul societății occidentale. Aceștia sunt atașați de prozelitism și preferă să evite conflictul cu autoritatea seculară, astfel ei nu au câștigat niciodată notorietate, dar nici nu s-au bucurat de popularitate. La nivel academic, adventismul a exercitat un interes relativ mic. Sociologul Bryan Ronald Wilson descrie grupul mai întâi ca o sectă revoluționară, pentru ca apoi să revină și să nuanțeze discuția, în contextul procesului de denominaționalizare pe care-l traversează mișcarea. Astfel, adventismul este un fenomen complex care nu poate fi ușor încadrat și clasificat într-o singură noțiune. În cadrul adventismului de ziua a șaptea există o diversitate locală apreciabilă în practici și doctrine,

precum și o tensiune evidentă între curente avangardist-reformiste și un tradiționalism fundamentalist refractar dialogului.

Biserica lui Isus Hristos a Sfinților din zilele din urma” (mormonă) a fost înființată de către Joseph Smith (1805-1844) în anul 1830 în Fayette, statul New York. Joseph Smith susținea că a fost vizitat de Dumnezeu-Tatăl și de Iisus Hristos și că a primit misiunea să restaureze „adevărata Biserică” și „adevărata preoție” pe pământ.

Marea majoritate a punctelor doctrine mormone sunt cuprinse în volumul „Cuvânt de înțelepciune” care le interzice să întrețină relații sexuale premaritale, să fumeze, să se drogheze, să consume băuturi alcoolice, cafea și ceai negru. În schimb, sunt îndemnați să mănânce fructe, cereale și carne. Fiecare mormon trebuie să respecte cele 10 porunci testamentare, să se roage zilnic de cel puțin trei ori și să citească în fiecare zi câte o jumătate de oră din „Cartea lui Mormon”.

Martorii lui Iehova a luat naștere în America, la sfârșitul secolului al XIX-lea, ca o dizidență ruptă din cultul adventist de ziua a șaptea. Întemeietorul acestei secte este Charles Taze Russel (1852-1916), care se trăgea dintr-o familie de prezbiterieni din Pennsylvania, dar se pare că avea legătură cu unele seminții vechi mozaice, prin filieră germană sau irlandeză. El a fost crescut în austeritatea prezbiteriană pietistă pe care a respins-o fiind atras de mirajul adventismului motiv pentru care Russel a inițiat un studiu de cercetare a Bibliei în vederea descoperirii datei începutului de mileniu.

Din punct de vedere doctrinar, Martorii lui Iehova se încadrează într-una din sectele pseudo-creștină, cu un caracter doctrinar eretic, situându-se departe de învățătura creștină autentică. Astfel, iehoviștii propovăduiesc venerarea deosebită a numelui lui Dumnezeu, pe care ei îl numesc Iehova. Eu interpretează în mod eronat mai multe pasaje ale scripturii prin care adevărata venerare i se aduce lui Dumnezeu doar dacă i se rostește numele de „Iehova”.

### ***III. Repere doctrine sincretiste adventiste de origine iudaizantă***

Adventismul este o grupare care și-a conturat doctrina în jurul Parusiei Domnului pe care o doreau atât de mult încât a speculat anumite texte scripturistice, în special Daniel, pentru a genera o dată certă a venirii Mântuitorului. Această dată a fost una concretă, însă ce nu s-a

concretizat a fost însăși venirea Domnului. După această înșelătorie demascată ușor, ne-am fi așteptat ca gruparea care număra un număr mic de adepți să se desființeze. Însă, analfabetismul religios al oamenilor coroborat cu naivitatea lor au făcut ca secta să-și mărească neconținut numărul de membri, numărând astăzi multe milioane de adepți.

Succesul prozelitismului advent nu ar fi fost atât de mare dacă doctrina adventă nu împrumutase din tradiția iudaică anumite învățături doctrinare, norme morale sau prescripții alimentare pe care le-a absolutizat și ridicat la rangul de doctrine dintre cele mai importante. Astfel, în primul rând mișcarea adventă a dezvoltat doctrina milenaristă, aceasta ocupând un loc esențial în cadrul învățăturilor ei. După care, sabbatul a fost împrumutat din tradiția iudaică fiind considerată adevărata zi de odihnă (de aici și denumirea Adventiștilor de Ziua a Șaptea) în detrimentul zilei pe care cu adevărat ar trebui să o cinștim datorită momentelor esențiale pentru mântuirea omului petrecute în această zi – duminică. Pentru ca mișcarea să devină și profitabilă din punct de vedere financiar, aspect de altfel cel mai important pentru sectă, adventismul a împrumutat din tradiția iudaică și zeciuiala (10% din venituri să fie donate la vistieria sectei). De fapt, acesta este motivul real pentru care secta a avut succes, banii colectați fiind utilizați în cadrul prozelitismului advent. Doctrina adventă a absolutizat anumite aspecte considerate la prima vedere mai neimportante, respectiv alimentația și refuzul de a consuma băuturi alcoolice, însă propaganda însoțită de aceste elemente a avut un succes mai mare, omul fiind foarte sensibil la aceste aspecte mai materiale ale lumii.

Toate aceste doctrine exagerate de către adventism vor fi abordate astfel încât să devoalăm pericolul pe care îl are mișcarea prin învățăturile ei pentru viața religioasă și spiritualitatea creștinului ortodox.

În contemporaneitate, sectele care au la baza erezia hiliastă și care și-au fundamentat întreaga doctrină pe această erezie nu au nicio scuză deoarece Biserica e exprimat învățătura eshatologică așa cum a fost ea transmisă de Mântuitorul Hristos prin Sfinții Săi Apostoli. În mod evident, sectele, în special cele advente, se folosesc de această erezie în scop prozelitist și o exploatează la maxim, având din păcate un deosebit succes în rândul așa numiților creștini care nu au o educație religioasă adecvată și care văd în împărăția de o mie de ani a lui Hristos pe pământ cu cei dreți ca fiind foarte atractivă și elitistă.

#### IV. *Puncte doctrinare sincretiste adventiste de origine protestantă*

Sola Scriptura este doctrina protestantă conform căreia Biblia conține toate cunoștințele necesare mântuirii și sfințeniei. În consecință, protestantismul susține că trebuie admise sau mărturisite doar acele doctrine care se găsesc direct în Scriptură sau sunt deduse indirect prin deducție logică validă sau prin raționament deductiv valid. Sola Scriptura nu neagă faptul că pot exista și alte elemente care să ghideze viața creștină, dar toate sunt subordonate și corectate prin cuvântul scris al lui Dumnezeu.

Doctrina despre *sola fide*, din perspectiva protestantă, completează imaginea mântuirii realizate în paralel cu lucrarea Duhului Sfânt, Persoana Sfintei Treimi care dă practic credință (Efeseni 2, 8; 1 Cor 12, 3; Romani 8: 14-15). Ea completează lucrarea mântuirii planificată și pregătită de Dumnezeu Tatăl în „consiliul ceresc veșnic” (Isaia 42, 1-7; Timotei 1, 9) și realizată de Fiul Său prin lucrarea de răscumpărare (Ioan 19:30). Această lucrare de mântuire este încheiată, deoarece Duhul creează credința în Sfântul Botez și prin convertire în urma predicării și învățării Cuvântului (Matei 28,19), ambele întărind credința prin Cuvântul predicat și primirea sacramentului (Romani 10, 13-17).

Sola gratia a fost învățătura preeminentă a reformatorilor protestanți în privința mântuirii. Numai harul divin este fundamentul mântuirii, iar creștinii sunt mântuiți prin har cu ajutorul credinței.

Vorbim de contestarea acestei Sfinte Taine, precum și negarea importanța Botezului pentru mântuire. De asemenea, ei fac o confuzie gravă între botezul adus de Mântuitorul Iisus Hristos, cu „Duh Sfânt și foc” și botezul iertării păcatelor pe care îl practica Sfântul Ioan. De aceea ei cred că, respingând Taina Sfântului Botez, fac acest lucru în numele lui Dumnezeu.

Eshatologia adventă are la bază învățătura despre intrarea lui Hristos în sanctuarul ceresc. Doctrina despre Sanctuarul ceresc se bazează pe textele din Epistola către Evrei a Sfântului Apostol Pavel, în care este expusă dimensiunea arhierească a slujirii lui Hristos, pe cartea Apocalipsei Sfântului Ian Teologul (14, 17; 11, 19) unde îl regăsim pe Hristos îndeplinind lucrarea Sa în două lăcașuri, precum și de Cartea lui Daniel, care, din perspectiva adventă, plasează începutul „Zilei curățirii” într-un moment concret al istoriei, respectiv la sfârșitul celor

2300 de săptămâni, adică în anul 1844 calculat de adventiști. Aceasta învățătură este expusă în articole de credință adventistă de la 13, 14, 15, 16).

Protestanții și neoprotestanții, în general și sectele advente în mod special, pe temeiul concepțiilor lor despre caracterul nevăzut al Bisericii adevărate și potrivit concepțiilor lor despre mântuirea obiectivă și subiectivă, ca fiind realizată pentru toți de Hristos, și că omului nu-i rămâne decât mântuirea prin comuniunea lui Hristos, nu recunosc Preoția bisericească ca Taină și nici caracterul sacramental haric al celor trei trepte ierarhice, diacon, preot și episcop.

Adventiștii nu recunosc Euharistia ca taină, ci doar un simbol sau o aducere aminte a Cinei celei de Taină la care a participat Mântuitorul Hristos și cei 12 apostoli, fapt pentru care mai este numită și Cina Domnului sau „Comuniunea sfântă a Domnului”.

Ei spun ca aceasta a fost poruncită de Hristos conform textelor scripturii de la Matei 26:26-29; Marcu 14:22-25; Luca 22:14-20; 1 Corinteni 11:23-34. De asemenea, se argumentează faptul că aceasta a fost ținută în bisericile locale (Fapte 2:42; 20:7; 1 Corinteni 11:20, 33, 34). Astăzi, adventiștii învață că atât credincioșii născuți din nou și botezați, cât și alți credincioși ar trebui lăsați să participe la Cina Domnului iar cei care au un stil de viață păcătos nu ar trebui să participe până nu se pocăiesc (1 Corinteni 5:9-12; 11:27-32).

Școala de Sabat este o copie a școlii de duminică întâlnită la alte secte, dar aceasta este ținută la toate grupele de vârstă sub forma unui program de închinare și studiu în dimineața zilei de sâmbătă, în plus față de serviciul de închinare.

Martorii lui Iehova, în definiția lor pentru căsătorie, nu o consideră nici măcar simbol: „unirea dintre un bărbat și o femeie, încheiată pentru a trăi împreună ca soț și soție în conformitate cu normele cuprinse în Scriptură. Căsătoria permite soțului și soției să stabilească o relație intimă între ei însoțită de un sentiment de securitate datorită unei atmosfere pline de iubire și dăruire reciprocă a soților. La instituirea căsătoriei scopul lui Dumnezeu nu a fost doar să-i asigure bărbatului o însoțitoare apropiată, care să-i fie o completare ci să facă posibilă înmulțirea ființelor umane în cadrul unui aranjament familial.

Adventismul, ca mai toate sectele, nu recunoaște necesitatea Sfântului Maslu pentru dobândirea sănătății trupești și sufletești a omului, spunând că aceasta nu are temei în Sfânta Scriptură. În textul de la Iacov ei nu înțeleg că se vorbește despre o practică obișnuită în Biserica primară, ci pun accent pe rolul rugăciunii pe care o are în cadrul vindecării. Trebuie menționat că

această taină nu este o inovație, ci ea a fost practică de însuși Sfinții Apostoli care nu pot fi numiți inovatori, ci eu sunt adevărați iconomi ai tainelor lui Dumnezeu.

Advențiștii de ziua a Șaptea credem că „morții nu știu nimic” (Ecclesiast 9, 5-6) și că atunci când o persoană moare, „gândurile îi dispar” (Psalmul 146, 4). Cu alte cuvinte, zic advențiștii, Biblia ne învață că moartea este un somn inconștient, din care decedatul nu se va trezi până când nu va fi înviat de Dumnezeu (Ioan 5, 28, 1 Corinteni 15, 51-55, 1 Tesaloniceni 4, 16 -17). Deoarece morții nu știu nimic, slujba funerară, chiar dacă onorează pe cei decedați, se face pentru confortul și încurajarea celor vii. A consacra acest serviciu în biserică nu ajută cu nimic starea sufletească a celui decedat.

Biserica Adventistă de ziua a șaptea cunoaște patru nivele constitutive care conduc credincioșii din întreaga lume:

1. Biserica locală care se regăsesc credincioși la nivel individual;
2. Conferința locală sau misiunea locală, un organism organizat unitar al bisericilor într-un stat, o provincie sau un teritoriu;
3. Conferințele sindicale formată din mai multe conferințe sau misiuni dintr-un teritoriu mai larg;
4. Conferința Generală, cea mai mare unitate de organizare, care cuprinde toate uniunile din toate părțile lumii. Diviziile sunt secții din cadrul Conferinței Generale, cu responsabilitate administrativă care au atribuții în diverse zone geografice.

Fiecare membru al bisericii are un cuvânt de spus în alegerea reprezentanților bisericii. Biserica alege ofițerii conferințelor de stat. Delegații aleși de conferințele de stat aleg ofițerii conferințelor sindicale, iar delegații aleși de conferințele sindicale aleg ofițerii Conferinței Generale. Prin această ierarhie fiecare conferință, fiecare instituție, fiecare biserică și fiecare individ, fie direct, fie prin intermediul reprezentanților, au un cuvânt de spus în alegerea celor care poartă principalele responsabilități în cadrul Conferinței Generale.

Advențiștii au moștenit practici ecclesiastice din cultele și sectele din care sa-u despărțit. Între aceste practici se regăsește și modul în care este împărțit personalul care avea ca activitate principală organizarea cultului: pastorul (în adventism se folosește termenul de ministru) sau preotul, patriarhul și diaconul, împărțire aproape universală între bisericile creștine, chiar dacă printre protestanți titlul de „pastor” este mai frecvent decât termenul „preot”. Unele

denominațiuni protestante nord-americane, inclusiv cele de la care adventiștii au apărut cel mai frecvent, aveau două clase de pastori sau miniștri: cei licențiați și cei hirotoniți. Printre denominațiunile protestante semnificația "bătrânului" sau „patriarhului” și „diaconului” a variat, uneori considerabil.

Adventiștii au preferat dintotdeauna să folosească termenul „minister” în locul termenului „pastor” folosit de anabapțiști și bapțiști. Inițial, cei care slujeau erau doar pastorii/predicatorii (minister), apoi au adoptat cele trei trepte: pastorii, patriarhii și diaconii. De asemenea, ei au adoptat practica creștină tradițională de a recunoaște public numirea la unul dintre aceste trepte, punând mâna pe persoana numită. Într-o fază incipientă, aceasta a fost numită „hirotonire” și a luat forma unei ceremonii care a evoluat într-un ritual realizat pentru a simboliza natura profund sacră a serviciului deținut de cei care au fost hirotoniți.

#### ***V. Impactul adventismului sincretist asupra societății contemporane. Prozelitismul adventist***

Cercetarea cu privire la profilul psiho-social al persoanei care este racolată sau către care este îndreptată acțiunea prozelitistă a sectelor în general și a mișcării advente în special a fost o preocupare specială pentru sociologi, psihologi, psihanalisti sau psihiatri. Sociologia a identificat două modela mari de convertire a unei persoane la o sectă. Primul model are la bază rolul activ al noului racolat care în mod conștient și responsabil aderă la noua credință, însă decizia finală este într-o măsură influențată de factori psihologici sau sociali. Al doilea model vede pe cel racolat drept o victimă a tehnicilor de recrutare bine cunoscute de reprezentanții noii credințe, acesta fiind supus unor presiuni psihologice. Au fost identificați și șapte factori decisivi fiecare cu un aport important în decizia personală a individului de a părăsi vechea credință și de a îmbrăca una nouă. Tensiuni acute în viața cotidiană; tendința de a aborda problemele într-un context religios; căutarea conștientă pe plan religios; intrarea în contact cu membrii unui cult; stabilirea sau întărirea unei legături afective cu unul sau mai mulți membrii ai cultului; neutralizarea oricărei relații cu nemembrii; interacțiunile repetate cu membrii cultului care conduc în final convertitul potențial la o viață de cult.

Procesul de recrutare a unui adept trece prin trei faze succesive, care determină progresiv adeziunea la sectă, în același timp apărând și o formă de dependență intelectuală și afectivă. Rând pe rând, prezumtivul racolat va fi sedus, persuadat și, în sfârșit, fascinat. Recrutarea are trei faze importante: seducția, persuasiunea și fascinația, distrugerea personalității prin îndoctrinare. Acestea la un loc fac ca procesul de racolare să devină unul ușor de realizat și cu rezultate foarte bune, de unde și proliferarea sectelor neoprotestante și cele de sorginte orientală în țara noastră, cu precădere după anul 1990 când românii au fost efectiv asaltați, invadați de diverse grupări care mai de care mai speciale și mai exotice, făcând ravagii printre creștinii ortodocși care au fost lipsiți de o catehizare corectă din cauza regimului comunist ateu.

Misiunea globală adventă a fost definită cu claritate începând cu 1966 când a fost creat un departament de Misiune Mondială (Department of World Mission) și un Institut de misiologie (*Seventh Day Adventist Institute of World Mission*), departamente înființate pe lângă Andrews University. Inițiative de misiune globală au fost lansate și în anii 1980 prin așa numitele numite Global Strategy. Ideile lui Louis R. Conradi (1856-1939) au reprezentat un model pentru lucrarea de teren: o nouă viziune pentru promovarea evanghelismului și pentru instruirea misionarilor, metode de succes pentru creșterea bisericii, colportajul sau campaniile de evanghelizare; mai multă preocupare pentru înțelegerea modelului european. Erich W. Baumgarten, arată că eforturile lui Louis R. Conradi și ai altor pionieri adventiști în Europa s-au concentrat pe *adaptarea la cultura locală* și acest lucru a fost deosebit de important pentru supraviețuirea și apoi pentru expansiunea adventismului. Pe de altă parte, liderii germani au făcut tot ce au putut pentru ca Biserica Adventistă de Ziua a Șaptea să nu fie văzută ca o sectă americană și au încercat destul de mult să nu supere prea mult Bisericile Tradiționale.

Prozelitismul advent la nivel mondial se bazează pe așa numita munca pe teren. Activitatea misionară a Bisericii Adventiste de Ziua a Șaptea este desfășurată de misionarii de carieră full-time numiți „non-residential missionaries”. Aceștia se ocupă de grupuri neevanghelizate din teritorii neexploatate încă de adventiști, fiind deosebit de bine pregătiți.

Mai există un alt program operează prin intermediul *Tentmakers*, respectiv misionari care se integrează într-un anumit context social, cu scopul de a face prozelitism din interior. Aici vorbim de profesori, IT-iști, medici, ingineri, etc. incluși aici profesori, ingineri, specialiști în computere, medici sau asistenți medicali, secretari, etc.

Cea mai importantă organizație adventă este **Adventist Development and Relief Agency** (ADRA). Aceasta este o agenție care furnizează ajutor material indiferent de vârstă, etnie, afiliație religioasă sau politică. Cu ajutorul ei, sunt ajutate sute de mii de persoane în lume, se organizează proiecte agricole și culturale în numeroase regiuni sărace ale lumii, se înființează numeroase clinici și spitale etc.

**Adventist Review** este publicația oficială săptămânală a Bisericii adventiste de ziua a șaptea. În 1849, James White a început să publice **Adevărul prezent**, o lucrare în care a dezvoltat doctrina Sabatului ca zi de odihnă, iar în anul următor a început publicarea **Advent Review** în care se încerca, printre altele, să demonstreze că membrii Advetismului Sabatic au fost adevărații descendenți ai lui William Miller. În noiembrie 1850, White a combinat cele două lucrări în *Second Accent Review and Sabbath Herald*, iar în 1961 numele a fost redus la *Review and Herald*. Din anul 1978 a fost redenumită în **Adventist Review**. Astăzi revista se publică în mai multe limbi pe lângă cea engleză.

Astăzi prozelitismul advent în România este deosebit de efervescent prin prisma diverselor modalități de comunicare și resurselor financiare și umane de care dispune secta. Membri ai sectei au pătruns în toate instituțiile țării având o activitate „misionară” de invidiat. Prozelitismul este facilitat și de emiterea pe calea undelor a doctrinelor și a informațiilor referitoare la activitatea „bisericii” cu ajutorul postului de televiziune și al postului de radio „Speranța”. Este foarte adevărat că înmulțirea membrilor Bisericii Adventiste nu mai este la fel de accelerată precum în anii 90 dar, în continuare, prozelitismul advent în țara noastră reprezintă o reală provocare la adresa misiunii Bisericii Ortodoxe Române deoarece este deosebit de acid și critic la adresa membrilor bisericii noastre multi-milenare.

Pe lângă organizațiile și publicațiile advente de care am vorbit anterior, prozelitismul advent a mai fost susținut de înființarea și organizarea unor posturi de radio și televiziune prin care mesajul advent era propagat către cât mai multă lume.

**Adventist Media Center (AMC)** este organizația adventistă de ziua a șaptea care coordonează programele media pentru America de Nord. A fost înființată în 1972 de către Conferința Generală din Thousand Oaks, California, **Adventist Media Center** devenind facilitator de producție și difuzare pentru Vocea Profeției, Este scris și Crediință pentru Astăzi. De asemenea, a produs materiale audiovizuale pentru evanghelizare și, ulterior, a adăugat Breath

of Life. La Voz de la Esperanza (o versiune hispanică a vocii profeției), Isus 101, Institutul Biblic și Radio Life Talk. În 1996, dreptul de proprietate asupra Centrului Media a fost transferat de la Conferința Generală către divizia nord-americană. Din din 2014 și-a actualizat și updatat toată tehnologia pentru a se permite programelor să se mute în locații diferite.

**Adventist World Radio** (AWR) este proiectul de radiodifuziune de scurtă durată adventistă de ziua a șaptea. Începând cu plasarea programării pe Radio-Trans-Europe în 1971, secta a folosit patru transmițătoare până în 1980 pentru a difuza 80 de ore de programare în fiecare săptămână în 18 limbi diferite. În 1985, Conferința Generală a votat pentru a-și stabili propria stație de radio la Guam, care să difuzeze în Asia. Până la sfârșitul anilor 1990 **Adventist World Radio** a construit site-uri suplimentare de transmitere în America de Sud și Italia și a închiriat timp pe alte posturi europene. În acest moment, difuzează circa 1000 de ore de programare săptămânală transmise în 46 de limbi.

Biserica adventistă de ziua a șaptea are o organizare foarte bine pusă la punct cu ajutorul căreia se poate administra, se poate conduce și poate performa în România. Ea face parte din organizarea „bisericii” la nivel mondial, în țara noastră vând statutul de „Uniune de conferințe” fiind formată din șase Conferințe. Fiecare conferință este alcătuită din mai multe comunități locale care sunt răspândite pe tot cuprinsul țării.

În general, se poate afirma că sectele prezintă un pericol pentru societate prin: destabilizare mentală, exigențe financiare, ruptură cu mediul înconjurător, atingerea integrității fizice; înregimentarea copiilor; discursul anti-social; tulburări de ordin public; deturnare de fonduri, infiltrare în instituțiile publice.

## ***VI. Misiunea ortodoxă contemporană în fața doctrinelor și prozelitismului adventist***

Așa cum se poate deduce din manualele de misiologie și din cărțile de specialitate, noi ca Biserica Ortodoxă, ne situăm pe poziții defensive în ceea ce privește misiunea și misiologia și învățăm să ne apărăm și mai puțin să mărturisim, că suntem orientați mai mult spre trecut, în loc să ne concentrăm pe provocările prezentului și pe perspectivele viitorului. Din nefericire, în cadrul multor discipline care se predau la Facultatea de Teologie discursul și cercetarea sunt

orientate mai mult spre trecut, fără să aibă o perspectivă creativă și constructivă pentru contemporaneitate și cu atât mai puțin pentru viitor. Din acest motiv, Misiologia este prima care trebuie să întrevadă perspective de creștere și dezvoltare a Bisericii, să se manifeste de o manieră intensivă conducând omul la „starea bărbatului desăvârșit” din teologia paulină, și extensivă prin „propovăduirea evangheliei la toată făptură”, conform poruncii Mântuitorului. În acest context, anumite principii care ghidează în general învățământul teologic ar trebui reconsiderate pentru a se ajunge la o misiune ancorată în realitățile contemporane confruntată printre altele și cu prozelitismul advent și nu ruptă de acestea.

Acțiunea prozelitistă a mișcărilor advente are în vedere zonele ortodoxe ca fiind teritorii potrivite pentru misiune deoarece țările fost comuniste sunt apreciate ca fiind populate de oameni care și-au pierdut credința în Dumnezeu din cauza ideologiei materialist-atee promovate de aceste regimuri. În cadrul acestei acțiuni, ce se desfășoară cel mai adesea în stradă sau la colț de bloc, secte ca mormonii sau „Martorii lui Iehova” consideră că îndeplinesc o datorie față de Hristos deoarece, în perspectiva lor, cei mai mulți membri ai Bisericilor tradiționale nu au primit încă Evanghelia lui Hristos. Tocmai de aceea misiunea adventă vizează atât necreștinii cât și creștinii care au nevoie de o reevangelizare.

O astfel de atitudine este apreciată de Biserica Ortodoxă a fi jignitoare față de mărturisirea pe care Bisericile ortodoxe au făcut-o de-a lungul a două milenii însă neoprotestanții o consideră o datorie și ca pe ceva firesc. Mai mult decât atât prozelitismul neoprotestant advent utilizează tehnici de racolare pe care le perfecționează mereu, alături de „stimulente” de natură materială sau financiară. În cadrul acestor racolări, la colț de stradă, celor ce urmează a fi racolați li se induce falsul sentiment că totul se petrece prin libera lor voință, lucru ce favorizează o viitoare și necesară spălare a creierului. „Este nevoie de o astfel de spălare a creierului pentru că altfel unele idei ar fi respinse imediat. Un astfel de exemplu este cel al Martorilor lui Iehova care, după ce au calculat greșit de multe ori sfârșitul lumii, au ajuns azi să recunoască faptul că nici o creatură nu cunoaște ziua acestui sfârșit. Cu toate acestea spun că Dumnezeu poate da totuși informații în acest sens. O astfel de atitudine, după cum bine remarcă părintele Istodor, contribuie la întreținerea elanului prozelit”.

O astfel de atitudine trădează duhul apostolic al urmării lui Hristos și al propovăduirii mesajului Evangheliei Lui. Această activitate didactică a Bisericii urmărește nu doar o transmitere

de informație religioasă ci și o formare a credinciosului, în strânsă legătură cu viața cultică a Sfintei Biserici.

## ***VII. Concluzii***

Misiunea reprezintă activitatea esențială a Bisericii Ortodoxe multi-milenare, o activitate exprimată în două etape: prima de a conduce pe oameni la Hristos, a doua de a-i însoți în parcursul lor creștin până la unirea deplină cu Hristos. Privită din perspectivă tehnică formularea de mai sus exprimă obiectivul Bisericii, obiectiv la care se poate ajunge prin eforturile misionarului creștin-ortodox.

Omul însă este permanent în evoluție și progres din perspectiva gândirii și a manifestărilor lui sociale și politice, evoluție care provocă schimbarea contextului în care se desfășoară misiunea. Schimbarea contextului misionar atrage după sine adoptarea de răspunsuri adecvate și de metode și mijloace cât mai eficiente, toate rămânând fidele fondului și fundamentelor Sfintei Tradiții care exprimă de fapt identitatea Ortodoxiei.

În acest sens misionarul de astăzi pornește de la conștientizarea că există trăsături și repere primordiale ale misiunii creștin-ortodoxe circumscrise motivului și scopului creației lumii: iubirea și împreună locuire veșnică cu Dumnezeu. Un Dumnezeu în Treime niciodată absent sau indiferent la mersul umanității așa cum demonstrează istoria lumii și cărțile Sfintei Scripturi.

Misionarul trebuie să dețină o limbă proprie menită să îl facă înțeles, acceptat și urmat. O limbă care deși străină multora să poată fi înțeleasă de toți. El cunoaște terminologia proprie vocației sale, fundamentele și formele de manifestare ale acesteia de la Cel care, interpunându-se prin Jertfa Sa între cer și pământ, a reușit să împace pe om cu Dumnezeu, pe ca ființă eclesială și nu doar simplu individ sau animal rațional. Eliminându-l pe Hristos din această ecuație omenirea nu mai poate ajunge după semnul egal al operației.

Fundamentele biblice și dogmatice ale misiunii abundă și revelează dorul lui Dumnezeu de a fi cu oamenii, icoana acestei împreună locuiri fiind Biserica, Biserică dinamică, nerigidizată în forme și ritualuri așa cum observatorul dinafară și necunoscător ar putea fi înșelat. Autorul terminologiei și fundamentelor misiologice, instrumente ale misionarului din aceste timpuri, este

Hristos, misionarul prin excelență, model și îndrumător. Aceste fundamente nu există în cadrul prozelitismului sectar de tip advent.

Misionarul creștin-ortodox își împropriază de la și prin Hristos caracteristicile și trăsăturile necesare activității sale fie că este cleric sau laic calibrându-le pe dimensiunea eclesiologică a misiunii sale, cerință *sine qua non* a formării unui popor religios care să adore pe Dumnezeu și să îi slujească, fiecare după chemarea, pregătirea și posibilitățile sale, uniți în atingerea aceluiasi obiectiv, transformarea lumii în Biserică, luptătoare pe pământ și biruitoare în ceruri.

El este chemat și trimis să fie model prin viață și cuvânt celor din Biserică pentru ca împreună să poată lua și să fie parte la jertfa făcătoare de viață, Trupul și Sângele lui Hristos, să împlinească dezideratul de a fi comunitate liturgică și de a chema permanent către Hristos pe monoteiști, iudei și musulmani dar și de a răspândi, exact cu același scop, Evanghelia către “neamuri” în regiunile încă necunoscătoare. În acest sens încă timidele eforturi misionare din Africa și Asia ar putea provoca chemare către, mai ales, tinerii teologi sau preoți, de ce nu, însoțiți de laici pedagogi, medici ș.a. Și în Biserică și în afara ei, misionarul, are de pus în valoare, metodele și mijloacele pe care i le oferă modernitatea și post-modernitatea. Misiunea trebuie să se îndrepte și către persoanele care au părăsit biserica ortodoxă, îmbrăcând diverse forme de cult, de foarte multe ori advente.

Cunoașterea și înțelegerea contextului misionar sunt acelea care îl pregătesc pentru abordarea optimă a lucrării ce îi stă înaintea. Comparativ cu misionarul secolelor trecute cel de astăzi are de înfruntat provocarea migrației masive pe care o traversează omenirea în general și cea românească în special, generată de motive economice și politice. Emigrantul de astăzi, confruntat cu provocarea diversității, va fi credinciosul ce va înfrumuseța Biserica din România de mâine. El se va întoarce și cu tentația de a compara cele văzute și auzite în afara țării de aceea lucrarea misionară din diaspora rămâne pe aceleași coordonate unitare ale ortodoxiei românești. Figuri ale misionarilor celebri în diaspora pot trezi în misionarul de astăzi dorul de a le urma exemplul.

## ***Bibliografie selectivă***

### **A. IZVOARE BIBLICE ȘI PATRISTICE**

- 1) *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994
- 2) *Apologeți de limbă greacă*, în PSB, vol II, EIBMBOR, București 1980
- 3) Saint Augustine (of Hippo), *Selected Writings on Grace and Pelagianism*, edited by Boniface Ramsey, New City Press, Hyde Park, New York, 2011
- 4) Saint Augustine (of Hippo), *The Retractions*, in "The Fathers of the Church", Vol. 60, The Catholic University of America Press, Washington, 2010
- 5) Sfântul Ioan Damaschin, *Dogmatica*, trad. de Pr. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1943
- 6) Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, în Colecția „Părinți și Scriitori Bisericești”, vol. 22, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989

### **B. DICȚIONARE ȘI ENCICLOPEDII**

- 7) Bardy, G., *Millenarisme*, în “Dictionnaire de Théologie Catholique”, Paris, 1928
- 8) Chryssides, George D., *Historical Dictionary of Jehovah's Witnesses*, The Scarecrow Press, Inc., Lenham, 2008
- 9) Chryssides, George D., *Historical Dictionary of New Religious Movements*, The Scarecrow Press, Inc., Lanham, 2012
- 10) *Encyclopedia of Millennialism and Millenial Movements*, ed. Richard Landes, Routledge, London, 2000
- 11) *Encyclopedia of the American Religious Experience. Studies of Traditions and Movements*, by Charles H. Lippy, Peter W. Williams, Charles Scribner's Sons, 1988
- 12) *Historical Dictionary of Jehovah's Witnesses*, editor George D. Chryssides, Scarecrow Press, Inc., Lanham, Maryland, 2008

- 13) *Historical Dictionary of the Seventh-Day Adventists*, edited by Gary Land, Rowman & Littlefield, Lanham, 2014
- 14) Land, Gary, *Historical Dictionary of Seventh-Day Adventists*, Scarecrow Press, Lanham, Maryland, 2005
- 15) Land, Gary, *Historical Dictionary of the Seventh-Day Adventists*, Rowman & Littlefield, Lanham, 2014
- 16) Land, Gary, *The A to Z of the Seventh-Day Adventists*, Scarecrow Press, Lanham, 2009

### C. CĂRȚI DE SPECIALITATE

- 17) Abgrall, Jean-Marie, *Les mecanique des sectes*, Editions Payot, Paris, 1996
- 18) Achimescu, Nicolae, *Creștinismul față în față cu modernitatea*, în “Omagiu Părintelui Prof. Dr. Acad. Dumitru Popescu la împlinirea vârstei de 80 de ani”, Cristinel Ioja (editor), Editura Universității “Aurel Vlaicu”, Arad, 2009
- 19) Achimescu, Nicolae, *Noile mișcări religioase*, Editura Limes, Cluj Napoca, 2002
- 20) Andrusos, Hristu, *Dogmatica Bisericii Ortodoxe Răsăritene*, Traducere de Prof. Dr . Dumitru Staniloae, Sibiu, 1930
- 21) Ankerberg, John, Weldon, John, *What Do Mormons Really Believe*, ATRI Publishing, New York, 2011
- 22) Barlow, Philip L., *Mormons and the Bible. The place of the the Latter-Day Saints in the American Religion*, Oxford University Press, 1991
- 23) Baumgartner, Erich W., *Re-visioning Adventist Mission in Europe*, Andrews University Press, 1998
- 24) Bergeron, Richard, *Le cotege des fou de Dieu. Un chretien scrute les nouvelles religions*, Editions Paulines, Apostolat des Editions, Montreal, Paris, 1990
- 25) Bergman, Jerry, *Jehovah Witnesses and Kindred Groups. A Historical Compendium and Bibliography*, Garland, 1984
- 26) Bitton, Davis, *Les mormons*, Les Editions du Cerf, Paris, 1989
- 27) Breck, John, *Darul sacru al vieții*, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2007

- 28) Bringham, Newell G., *Brigham Young and the Expanding American Frontier*, Little, Brown and Company, Boston; Toronto, 1986
- 29) Broome, J.R., *Martin Luther*, Gospel Standard Trust Publications, London, 1994
- 30) Brumback, Robert H., *History of the Church through the Ages: From the Apostolic Age, through the Apostasies, the Dark Ages, the Reformation, and the Restoration*, Wipf & Stock Pub, Eugene, Oregon, 2007
- 31) Burt, Merlin D., *Adventist Pioneer Places: New York and New England*, Review and Herald Publishing Association, Hegerstown, MD, 2011
- 32) *Catechism of the Catholic Church*, Vatican, 2012
- 33) Cayce, C. H., *Editorial Writings From The Primitive Baptist*, Volume 1, The Primitive Baptist Heritage Corporation, San Antonio, Texas
- 34) Chemnitz, Martin, *Examination of the Council of Trent*, Part 1, trans. Fred Kramer, Concordia Publishing House, St. Louis, Missouri, 1971
- 35) Chițescu, Prof. Nicolae, Todoran, Pr. Prof. Isidor, Petreună, Pr. Prof. I., *Teologia Dogmatică și Simbolică*, manual pentru Facultățile Teologice, vol. 2, Ediția a II-a, Cluj Napoca, 2005
- 36) David, Diac. Prof. Dr. Petru I., *Invazia Sectelor*, vol. 1, Ed. Crist-1, București 1997
- 37) David, Diac. Prof. Dr. Petru I., *Invazia sectelor. Obsesia chipului "fiarei apocaliptice" la sfârșit de mileniu II*, Editura „Europolis”, vol III, Constanța, 2000
- 38) Ellen G. White, *Testimonies for the Church*, Volume 8, CreateSpace Independent Publishing Platform, 2011
- 39) Felea, Ilarion V., *Religia iubirii*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2009
- 40) Finley, Mark, Mosley, Steven R., *Confidence Amid Chaos*, Pacific Press, Boise, 1992
- 41) Folkenberg, Robert S., *We Still Believe*, Pacific Press, Nampa, Idaho, 1994
- 42) Gaustad, Edwin S. (ed.), *The Rise of Adventism. Religion and society in mid-nineteenth-century America*, Harper and Row, New York, 1974
- 43) Gaustad, Edwin Scott, *The Rise of Adventism. A Commentary on the Social and Religious Ferment of Mid-Nineteenth Century America*, New York 1974
- 44) Gavrilă, Prof. Univ. Dr. Pavel; Gavrilă, Prof. Univ. Dr. Lucian; Gavrilovici, Conf. Univ. Dr. Cristina, Asist. Soc. Drd. Andreea Băndoiu, *Pricipii de bioetică. O abordare ortodoxă*, Editura Christiana, București, 2008

- 45) Gruss, Edmond C., *Jehovah's Witnesses: Their Claims, Doctrinal Changes, and Prophetic Speculation*, Xulon Press, 2001
- 46) Harkianakis, Stylianos S., *The Infallibility of the Church in Orthodox Theology*, St. Andrew's Orthodox Press, Sydney, 2008
- 47) Himcinschi, Pr. Lect. univ. Dr. Mihai, *Misiune și dialog. Ontologia misionară a Bisericii din perspectiva dialogului interreligios*, Editura Reîntregirea, Alba-Iulia, 2003
- 48) Himcinschi, Pr. Lect. univ. Dr. Mihai, *Misiune și mărturie. Aspecte misionare în societatea actuală*, Editura Reîntregirea, Alba-Iulia, 2008
- 49) Himcinschi, Pr. Prof. Dr. Mihai, *Biserica în societate. Aspecte misionare ale Bisericii în societatea actuală*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2006
- 50) Hoekema, Anthony A., *The Four Major Cults*, Paternoster Press, Exeter, United Kingdom, 1969
- 51) Istodor, Pr. Conf Univ. Dr. Gheorghe, *Introducere în Misiologia Ortodoxă*, Ed. Dominor, 2009
- 52) Istodor, Pr. Conf Univ. Dr. Gheorghe, *Misiunea creștină ca activitate permanentă și practică a Bisericii*, Ed. Sigma, București 2006
- 53) Istodor, Pr. Prof. Dr. Gheorghe, *Dialogul dintre teologie și știință din perspectiva misiunii Bisericii*, Editura Do-minor SRL și Editura Rawex Coms SRL, Bucuresti, 2010
- 54) Istodor, Pr. Prof. Dr. Gheorghe, *Fenomenul sectar "creștin"*, Editura Do-Minor, București, 2009
- 55) Istodor, Pr. Prof. Dr. Gheorghe, *Iubirea creștină și provocările contemporane*, Editura Sigma, București, 2006
- 56) Istodor, Pr. Prof. Univ. Dr. Gheorghe, *Fenomenul sectar necreștin*, Editura Do Minor, București, 2009
- 57) Kelly, Ph. D. Russell Earl, *Exposing Seventh-day Adventism*, iUniverse, Inc., New York , 2005
- 58) Kelly, Russell Earl, *Should the Church Teach Tithing?: A Theologian's Conclusions about a Taboo Doctrine*, Writers Club Press, New York, 2001
- 59) Kleinig, John, *Grace Upon Grace: Spirituality for Today*, Concordia Publishing House, Missouri, 2008

- 60) Land, Gary, *Adventism in America. A History*, William B. Eerdmans Publishing, Grand Rapids, Michigan, 1986
- 61) Larchet, Jean Claude, *Teologia bolii*, Editura „Oastea Domnului”, Sibiu, 2005
- 62) Lawrence, Augustus, *Outlines Of Doctrinal Theology*, Concordia Publishing House, Saint Louis, MO, 1910
- 63) Leaver, Robin A., *Luther on Justification*, Concordia Publishing House, St. Louis, Missouri, 1975
- 64) *Martin Luther: Selections From His Writing*, edited by John Dillenberger, Anchor Books, New York, 2011
- 65) Martin, Lonnie, *Mysteries of the Everlasting Kingdom*, Lulu Publishing, Morrisville, North Carolina, 2014
- 66) Martin, Walter, *Înpărrăția cultelor eretice*, Editura Cartea Creștină, Oradea 2001
- 67) Nazarie, Iconom Constantin, *Combaterea principalelor învățături adventiste*, tipografia Gutenberg, București, 1921
- 68) Negoită, Athanase, *Despre sabat. Originea sâmbetei și a duminicii*, în *Studii Teologice* III(1951), Nr. 9-10
- 69) Nelson, Thomas, *The Orthodox Study Bible. Ancient Christianity Speaks to Today's World*, Publisher: Thomas Nelson, Nashville, Tennessee, 2008
- 70) Paulien, Jon, *The Book of Revelalion. Too Good lo Be False!*, Review and Herald, Hagerstown, 1990
- 71) Paulien, Jon, *The Day That Changed the World. Seeking God After September 11*, Review and Herald Publishing, Hagerstown, 2002
- 72) Paulien, Jon, *The Deep Things of God. An Insider's Guide to the Book of Revelation*, Review and Herald, Hagerstown, 2004
- 73) Paulien, Jon, *The Millennium Bug. Is This the End of the World As We Know It*, Pacific Press, Boise 1999
- 74) Paulien, Jon, *What Bible Says about the End-Time*, Review and Herald, Hagerstown, 1994
- 75) Paulines, Apostolat des Editions, Montreal, Paris, 1990
- 76) Pavel, Constantin C., *Tragedia omului în cultura modernă*, Editura Anastasia, București, 1997

- 77) Pestroi, Pr. David, *Martorii lui Iehova. Sunt ei creștini?*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia 2013
- 78) Pestroi, Pr. David, *Ortodoxia în fața prozelitismului Martorilor lui Iehova*, Editura Insei Print, București, 2005
- 79) Petraru, Pr. Prof Univ. Dr. Gheorghe, *Ortodoxie și prozelitism*, Editura Trinitas, Iași 2000
- 80) Petraru, Pr. Prof Univ. Dr. Gheorghe, *Secte neoprotestante și noi mișcări religioase în România*, Editura Universitaria Craiova, Craiova, 2006
- 81) Rapaport, Samuel, *Tales and Maxims from the Midrash*, London/New York, 1907
- 82) Rasell, Marc, *Exploring the Heavenly Sanctuary: Understanding Seventh-Day Adventist Theology*, Hardback, 2012
- 83) Rea, Walter T., *The white lie*, M & R Publications, Patterson, CA, 1982
- 84) Reed, David A., *Martorii lui Iehova. Replică verset cu verset*, Editura Gute Botschaft Verlag, Dillenburg 1992
- 85) *Seventh-day Adventist Church Manual*, Published by Secretariat General Conference of Seventh-Day Adventists, Hagerstown, Maryland, 2005
- 86) *Seventh-day Adventists Believe*, Ministerial Association, General Conference of Seventh-day Adventists, 2005
- 87) Sf. Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, trad. de Prof. Dr. Teodor Bodogae, Sibiu, 1946
- 88) Standish, Russell R.; Standish, Colin D., *Adventism Proclaimed: The Gospel of Jesus Christ*, Hartland Publications, Rapidan, VA, 1999
- 89) *Statement About Adventism and the Year 2000*. Declarație votată cu prilejul întrunirii Comitetului executiv al General Conference în Silver Spring, Maryland (29 septembrie 1999)
- 90) Stăniloae, Pr. Prof. Dumitru, *Iisus Hristos sau Restaurarea omului*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 2013
- 91) Stăniloae, Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1978
- 92) Sterea, Tache, *Credință și misiune*, Editura Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, București, 1999
- 93) Stott, Clifford L., *Search For Sanctuary. Brigham Young and the White Mountain Expedition*, University of Utah Press, Salt Lake City, 1984

- 94) Straub, Kevin, *Of the Times and Seasons*, AB Aspect Books, 2017
- 95) Summey, Keith, *Kingdom Growth Through Spiritual Groups*, Xulon Press, Maitland, FL, 2005
- 96) Tapernoux, Marc, *Viitorul în lumina profețiilor*, Gute Botschaft Verlag, Dillenburg, Vest Gemany, 1990
- 97) Tardiff, Edna, *Journey Into Light*, Teach Services, Inc., Brushton, NY, 2001
- 98) Taylor, David S., *Bring-To-Life Book of Mormon Stories: A Reference Guide for Speakers, Teachers, Students and Parents*, iUniverse, Bloomington, IN, 2015
- 99) *The Laws of the Damascus Document: Sources, Tradition, and Redaction*, editat de C. H. Hempel, Brill, Leiden, 1998
- 100) *The Lutheran Synod Quarterly*, Vol. 31-32, Bethany Lutheran College, Mankato, Minnesota, 1991
- 101) *The Oxford Handbook of Millennialism*, editat de Catherine Wessinger, Oxford University Press, Oxford, 2011
- 102) *The Sabbath In Scripture and History*, Kenneth A. Strand editor, Review and Herald Publishing Association, Washington, 1982
- 103) *The Watchtower*, Volumul 92, Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania, 1971
- 104) *The Wiley Blackwell Companion to World Christianity*, editat de Lamin Sanneh, Michael McClymond, Wiley Blackwell, Malden, MA, 2016
- 105) *This Means Everlasting Life*, Watchtower Bible and Tract Society, Literary Licensing, LLC, 2012
- 106) Tia, Arhim. Lect. Dr. Teofil, *Fotografierea crizei valorilor: Descreștinarea europeii contemporane*, în „Spiritualitate și consumism în Europa unită”, Simpozion Internațional 2004, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2004
- 107) Tia, Arhim. Lect. Dr. Teofil, *Reîncreștinarea Europei*, Editura Reîntregirea, Alba-Iulia, 2003
- 108) Timotei Alexandrinul, *Istoria monahilor din Egipt*, Editura Lumea Credinței, București, 2010

- 109) Todoran, Pr. Prof. Dr. Isidor, Arhid. Prof. Dr. Ioan Zăgrean, *Dogmatica Ortodoxă*, Editura Renașterea, Cluj Napoca, 2006
- 110) Tomka, Miklós, *Church, State, and Society in Eastern Europe*, The Council for Research in Values and Philosophy, Washington, 2005
- 111) Torrey, R. A., *Trebuie să tină creștinii Sabatul?*, București 1947
- 112) Townsend, Kimberly, *Fundamental Concepts and Skills for the Patient Care Technician*, Elsevier, St. Louis, Missouri, 2017
- 113) Tracy, David, *Dialogue with the Other: The Inter-religious Dialogue*, Peeters Press, Louvain, 1990
- 114) Troeltsch, Ernst, *The Social Teaching of the Christian Churches*, vol. II, Westminster John Knox Press, Louisville, 1992
- 115) Tyneh, Carl S., *Orthodox Christianity: Overview and Bibliography*, Nova Science Publishers, Inc., New York, 2002
- 116) *U.V. Koren's Works*, vol. 1, translated and edited by Mark DeGarmeaux, Published by the Evangelical Lutheran Synod Historical Society, Makato, MN, 2014
- 117) Vance, Laura Lee, *Seventh-Day Adventism in Crisis: Gender and Sectarian Change in an Emerging Religion*, University of Illinois Press, Urbana and Chicago, 1999
- 118) Vance, Laura, *Seventh-Day Adventism in Crisis. Gender and Sectarian Change in an Emerging Religion*, University of Illinois Press, Chicago, 1999
- 119) Veltman, Fred, *Report to PREXAD on the E.G. White Research Project*, E.G. White Life of Christ Research Project, 1981
- 120) White, Ellen G., *Maranata*, Editura „Alege viața”, București, 1988
- 121) White, Ellen G., *Medical Ministry. A Treatise on Medical Missionary Work in the Gospel*, Pacific Press Publishing Association, Nampa Idaho, Ontario, Canada, 1965
- 122) White, Ellen G., *Spalding and Magan's Unpublished Manuscript Testimonies of Ellen G. White*, Published by Digital Inspiration, Tellico Plains, TN, 2013
- 123) White, Ellen G., *The Great Controversy Between Christ And Satan*, Jazzybee Verlag Jurgen Beck, Altenmunster, Germany, 2014
- 124) White, Ellen G., *The Youth's Instructor Articles*, CreateSpace Independent Publishing Platform, 2014

- 125) White, Ellen G., *Tragedia veacurilor*, Editura Viata si Sanatate, București, 1997
- 126) White, Ellen G., *Maranata*, Ed. Alege Viața, București 1988
- 127) Widtsoe, John A., *The Priesthood and Church Government*, UT, Deseret Book Company, Salt Lake City, 1939
- 128) Wilken, Robert, *Remembering the Christian Past*, Eerdmans, Grand Rapids, MI, 1995
- 129) Wilks, Bonnie Saul, *Sabbath: A Gift of Time*, Tate Publishing & Enterprises, LLC, Mustang, Oklahoma, 2010